

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Մ Ա Շ Տ Ո Ց

ԵՐԱՆԱՑՈՒՄ ՈՒ ՍՐԲԱԴԱՍՈՒՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ

ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

2005

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

ՄԱՇՏՈՑ

ԵՐԱՆԱՑՈՒՄ Ու ՍՐԲԱԴԱՍՈՒՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Աշխատատիրութիւն

2005թ.

**Ի ԳաՀակայութեան
Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Գարեգին Բ Կաթողիկոսի
Ամենայն Հայոց, Ի Սուրբ էջմիածին**

**Մեկենասութեամբ
Տիար ՅովՀաննէս Չիլինկիրեանի**

Նախաբան

Բազում նիւթեր ներկայացուեցան Եպիսկոպոսներուն, որոնք պէտք էին ընտրել մտաւորական աշխատանք մը, որ իրենց կը պատշաճի, որպէսզի եկեղեցին կարենար ունենալ դիրքորոշում մը, որ պիտի ըլլայ իր սեպհականը: Քաջութիւնը պէտք է ունենայ խոնարհարար ընդունելու, որ, ցարկ, մեր Մայր Սուրբ Եկեղեցին չունեցաւ ոչ կողմնորոշում, ոչ ալ Քննարկում, և ուստի՝ վերջնական, մինչ դեռ որոշ նիւթեր, որոնք մեր առօրեան են՝ Ընկերային ու Կրօնական: Մեր եկեղեցին միշտ դեկավարուած է հնարոյր կանոններով, անշուշտ, միշտ սնած Աւետարաններէն:

Բայց, մարդկային ընկերութիւնը արագօրէն կը փոխուի, նոյն ինքն իր էութեան մէջ, ամէն ինչ մեր շուրջ շուտով կը դարձանայ: Մեզի անհրաժեշտ է յառաջանալ բոտ պատշաճի ժամանակի բարեշրջման՝ առանց անջատուելու «պորտակապէն» պատմական արժէքներու՝ բխած Աստուածաշունչէն, մեր եկեղեցւոյ Հայրերու գործերէն՝ դարձնուած մեր եկեղեցւոյ փորձառութեան մէջ, այսինքն՝ մեր ժողովուրդի:

Մեր եկեղեցին դեռևս չէ ծանուցած պաշտօնապէս իր դիրքորոշումը, ոչ ալ՝ իր սահմանումը գլխաւոր կէտերու նկատմամբ՝ այժմեան ընկերային հարցերուն: Հոռմէական կաթողիկէ եկեղեցին իրն ունի: Իւրաքանչիւր եկեղեցական, մեր մօտ, ունի իր անհատական պատասխանները:

Բազմապիսի մտահոգութիւններէն մէկն է մեր երիտասարդ ու քաջարի Հայրապետին Ն.Ս.Ս.Տ.Տ. Գարեգին Բ՝ եկեղեցին վերակազմակերպելու իր ջանքին մէջ, անոր տալու յստակ պատ-

կեր, հաստատուած կանոնագրական հիմքերու վրայ՝ ամուր և արդիական: Եպիսկոպոսներու հոյլը միասնաբար ցոյց պէտք է տայ արթնութիւն ու հաւաքական գործակցութիւն, որպէսզի Նորին Սրբութիւնը յաջողի իր ջանքերուն մէջ վերածաղկման:

Երկու տարի առաջ, ես որպէս նիւթ ընտրեցի՝ «Երանութիւն ու սրբադասում Սրբոց», զոր մեր եկեղեցին «լքած էր» ԺԳ դարէն ի վեր:

Անձի մը սրբադասումը միասնական որոշում մըն է, մարդուն ու Աստուծոյ միջև: Առաջինը կը ստուգէ անձին սրբութիւնը, իսկ երկրորդը կը հաստատէ անոր ընդունմամբ: Ահա թէ ինչու, որպէսզի Աստուծոյ Տունը հզօրանայ մարդկութեան մէջ, ան միշտ պէտք ունի անձերու՝ նման պատկէրին իր Աբարիչի: Այս իսկ պահուն, Աստուած ու Մարդ կը բերկրին միասնաբար:

Եպիսկոպոսաց հաւաքին, 2002թ. հոկտեմբերին, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ, ինծի ստիժ տրուեցաւ, երեք ժամուան նիստի մ'ընթացքին, ներկայացնել 40 էջանոց աշխատանք մը: Բազում եպիսկոպոսներ զայն զրապէս քննադատեցին, և Նորին Սրբութիւն Վեհափառ Հայրապետը զիս քաջալերեց:

Ես խորհած էի, որ ասիկա կրնայ օգտակար ըլլալ՝ աւելցնել այս աշխատանքը սոյն երկասիրութեանս էջերուն մէջ, յուսալով տեսնել զայն, օր մը, իր վերջնական ձևին մէջ, ի գործ զնելու համար զայն՝ ի շահ Եկեղեցւոյ վերածաղկումին:

Ներածական

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին երբեք չէ ունեցած մշակուած օրէնք՝ ձեռնամուխ քլլալու համար սրբադասման:

Հայրապետական ոչ մէկ կոնդակ, մեր զիտութեան սահմաններէն ներս, երբեք չէ ստորագրուած՝ Սուրբի մը սրբադասման համար: Նոյնիսկ Եկեղեցական Ժողովներու մէջ՝ ոչ մէկ հետք կայ, որով սրբադասումը կրնար ձևաւորուիլ:

Ժողովրդային յարգանքը հանդէպ այսպիսի անձի կամ այսպիսի անհատի, նկատի առնուած անոր անձնութիւնը, հաստատուած անձնագոհութեան վրայ, եղած է սովորական գործընթացն անոր սրբադասման, ապա՝ ան արձանագրուած էր պաշտօնական օրացոյցին մէջ:

Կը գտնուին միատեղուած կենսագրութիւնները բոլոր նահատակներուն, վկաներուն կամ սուրբերուն «Ցայսմաուրբ»-ի կամ «Վարք Սրբոց»-ի մէջ:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ պաշտօնական օրացոյցին մէջ, Ընդհանրական Եկեղեցւոյ քանի մը հարիւր սուրբեր մուտք գործած են, մինչև 451 թ.: Ապա, մինչև Ժ-Գ դար, բոլոր սրբադասուած Սուրբերն եղած են Հայածին:

Կան 105 հայածին սուրբեր. վերջիններն են եղած՝ Հովհաննէս Որոտնեցի, Գրիգոր ու Մովսէս Տաթևացի: Ինչպէ՞ս անոնք

սրբադասուած են, և եկեղեցական ո՞ր կանոնի համաձայն, մենք կ'անդիտանանք զանոնք ամենևին:

Քանի մը պատմական նշխարներ

Դ. դարուն, ըստ պատմիչ Փաւստոս Բիւղանդի, Վրթանէս Ա Պարթև Հայոց Հայրապետը (333-341), կրտսեր որդին Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի, սրբադասեց մարտիրոսներ՝ անոնց անունները յայտարարելով արարողութեան մ'ընթացքին. «Վրթանէս... ետ կանոն, յիշել զնոսա ի ժամ պատարագին, յորժամ զանուանա սրբոցն կարգիցեն, և ապա զկնի նոցա զնոցայն»:

Անիկայ կը վերաբերէր «Վաչէանք» նահատակներուն, նահատակներ «վասն օրինացն աշխարհի, եկեղեցւոյ և սուրբ արարքի» կամ «Նահատակք վասն Քրիստոսի»:

Իմացութիւն սրբադասման

Անձ մը, կամ խումբ մը մարդոց, մահացած կրնար անցեալի մէջ սրբադասուիլ. այստեղ կը նշեմ սկզբնական աղբիւրը.

«Սուրբ օրէնքներուն համար ի շահ մարդոց և եկեղեցիին»:

«Նահատակներ վասն Քրիստոսի» դարձան, որպէսզի աղօթատեղիներն ու սուրբ անօթները չիյնան անհաւատներու ձեռքը և որպէսզի մեր Սուրբ Հաւատքը չի սրբապղծուի. այլ, ընդհակառակը՝ անոնց ձօնուի իւրայատուկ օր մը տօնական, նշուած

իւրայատուկ հանդիսութեամբ՝ պատշաճող անոնցմէ իւրաքանչիւրին:

«Հայրենիքի ու քրիստոնէական հաւատքի համար» դարձաւ Վարդանանց խորհրդանիշը, ըստ Պատմիչ Փաւստոս Բիւզանդի: ԺԲ դարուն, Ներսէս Ծնորհալի Հայոց Հայրապետը ձօնեց բազում շարականներ՝ ի յիշատակ Վարդանանց և այդ սրբադասման օրը դարձաւ աղգային տօն:

«Վկաներ» ինչպէս Սահակ և Համազասպ Արծրունիք՝ դատուեցան Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Սուրբերու շարքին, քանզի անոնք նահատակուեցան՝ վկայելով իրենց Քրիստոնէական Հաւատքը և՛ իրենց հաւատարմութիւնը Քրիստոսի՝ որպէս Որդին Կենդանի Աստուծոյ:

Ահաւասիկ պատմական հակիրճ էջ մը, որ տեղի ունեցաւ 786 թ., Ս. Ծննդեան ձրագայոյցի օրը: Հայաստանը կ'ապրէր Արարական իշխանութեան ներքև: Մուսսա Կուսակալը Հայաստան ուղարկեց իր ոստիկաններէն մէկը Սասմ անունով՝ վրէժ լուծելու համար զինուորական պարտութեան մը՝ տասը տարիով հին: Ան ձերբակալեց երեք զաւակները Հայոց Գագիկ Արծրունի Թագաւորին և զանոնք պահեց երեք ամիսներ գերութեան մէջ՝ ենթարկելով զանոնք ամէն տեսակի տանջանքներու:

Որպէսզի անոնք կարողանային փրկուիլ, Ոստիկանապետը իրենց ստիպեց ընդունիլ Մահմետականութիւնը, ինչ-որ ըրաւ Մեհրուժան՝ իր հաւատքին մէջ տկարացած՝ այդ անտանելի տառապանքներէն: Բայց Սահակ և Համազասպ արիարար մերժեցին, և զլիսահատուեցան: Հրկիզեցին զանոնք: Ապա, հրա-

հանգեցին տարտղնել աճիւնները, որպէսզի անոնց նշխարները չի դառնան յարգանքի առարկայ Հաւատացելոց կողմէ: («Նոր վկաներ Հայոց» Հրաչ Աճառեան):

Ի դարձն (1965 թուի^ն), Հայրապետական սրբատառ կոնգակ մը լոյս տեսաւ Ապրիլ 24-ը՝ որ Հայ Նահատակաց՝ «Յիշատակ բիւրաւոր նահատակաց մերոց»:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի օրացոյցին մէջ՝ յիշատակուած է Մայիս 22-ը, ի յիշատակ հետևեալի. «Յիշատակ աշխարհագորաց և զօրավարացն Հայոց, որք կատարեցան ի հերոսամարտին Սարգարապատի 1918 ամի, վասն հաւատոյ և հայրենեաց: Կատարի հոգեհանգիստ յեկեղեցիս Հայաստանեայց»: Ասիկայ մեզի ցոյց կուտայ, որ «աշխարհագորք և զօրավարք» դեռևս չեն սրբադասուած, քանզի հոգեհանգիստ կը կատարուի միայն մեղաւորաց հոգիներուն համար: Մինչ սուրբեր կը փոխադրուին «Ի մահուանէ ի կեանս», ըստ Աւետարանի:

Առաքելական յաջորդականութիւն

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի պաշտօնական օրացոյցին մէջ կը գտնուի Կաթողիկոսներու անուանացանկը: Ապա, անունները երկու Առաքելոց Սուրբ Թադէոսի և Սուրբ Բարթողոմէոսի: Ապա՝ 8 Հայրապետաց, դասաւորուած այբուբենական կարգով: Անունը Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի հանդէս կու գայ ուրեմն թուանշաններով, ինչպէս թիւ 1 և իբրև Կաթողիկոս, հիմնադիր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ: Այս իսկ թուանշա-

նագրման վրայ է, որ ներկայի Կաթողիկոսը, Ն.Ս.Ս.Տ.Տ. Գարեգին Բ. դարձած է 132-րդ Հայրապետը Հայոց:

Առաքելական ուղիղ յաջորդականութեան մէջ, Հիմքը մեր մարտիրոս Եկեղեցիին՝ ստացած է «Առաքելահիմն» տիտղոսը, այսինքն՝ «Հիմնուած Առաքեալներու կողմէ»: Պատմիչ Փ. Բիւզանդ և ասորական աղբիւրները կընդգծեն, որ Հայոց Հայրապետներու Աթոռը եղած է, ի սկզբանէ, Նստատեղին Թաղէոս Առաքեալի («Աղգապատում», էջ 24):

Երկու Առաքեալները՝ Թաղէոս (Մատթ. Ժ-3) և Բարթոլոմէոս (կոչուած նաև Նաթանայէլ՝ Յովհ. Ա-47), երկուքն ալ ստացան տիտղոսը» Առաջին Լուսաւորիչը », ինչպէս Հոռոմէական Եկեղեցին ընդունեց, որ երկու Առաքեալներ Պետրոս և Պօղոս կը քարոզեն նոյն ժամանակ և ճանչցուեցան իրրև Հիմնադիրը Պապական Սուրբ Աթոռին («Աղգապատում», էջ 28):

Բոլորս ալ միախորհուրդ կընդունինք, որ Ռուսաց Օրթոտոքս Եկեղեցին փորձեց պատուազրկել մեր Եկեղեցին, որ կուզէր մնալ որպէս Առաքելական ու (ինքնազուլս) Անկախ Եկեղեցի, անոր վերագրելով «Լուսաւորչական» անունը, այսինքն՝ «Գրիգոր Լուսաւորչի Եկեղեցի»: Անուանակոչում մը, որ քարացած մնաց արտերկրի Հայոց մտքին մէջ, և ասիկա մինչև մեր օրերուն, հակառակ մեր Եկեղեցւոյ կողմէ թափուած ջանքին, պայքարելու համար այս պատուազրկութեան դէմ:

Առաքելաբ Սուրբ Թաղէոս և Սուրբ Բարթոլոմէոս, որոնք անմիջական հանգոյցն են Յիսուս-Քրիստոսի հետ, Հիմնադիրը քրիստոնէութեան, և որոնք մարտիրոսացան մեր նախնեաց հողին վրայ, պէտք է ըլլան թիւ Առաջինն ու թիւ Երկրորդը (կամ

միասնաբար) Կաթողիկոսաց անուանացանկին՝ Հայաստանայց Առաքելական Եկեղեցւոյ:

Գիմենք «Լը Փըթի Ռոպէր» 2000» Բառարանը. «Պետրոս (Սուրբ) 12 Առաքեալներէն: Ըստ աւանդութեան, ան Հոռոմ կ'երթայ, որուն պիտի դառնար առաջին եպիսկոպոսը (առաջին պապը) և ան մարտիրոսացաւ Ներոնի օրօք, 64թ. (էջ 1632): Պապական Կաթողիկէ Եկեղեցին Պետրոս Առաքեալը կը ճանչնայ, դարերէ ի վեր, իբրև իր առաջին պապը, հիմնուած աւանդութեան վրայ (Տեղեկութիւն, առաւել կամ նուազ աւանդապատում, յարաբերաբար անցեալի, աւանդուած նախ բերանացի սերունդէ սերունդ):

Օգտակար է վերլիչել, որ վերըը նշուած մեր երկու Առաքեալները՝ նահատակուած են Հայ հեթանոսներու կողմէ՝ Հայաստանի հողին վրայ և պիտի ըլլային առաջին եպիսկոպոսները (առաջին Հայրապետները), ճանաչուած ըստ պատմական եղելութիւններու:

Այս պարագային, ինչպէս մեր Եկեղեցւոյ Հայրեր տրամաբանական գտած են ընդունիլ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ որպէս առաջին Կաթողիկոս: Յննուելով տեսիլքին վրայ, 301թ. Թագաւորը յայտարարեց քրիստոնէութիւնը որպէս պետական կրօնք: Ըստ ինծի, ան եղաւ, աներկըայ, տեսլապաշտ, շինարար ու լուսաւորիչ, բայց որոշապէս ոչ առաջին հիմնադիրը:

Անձամբ ես համոզուած եմ, որ «առաքելական յաջորդականութիւնը» կը վերադարձնէ Եկեղեցի մը, Ընդհանրական ու Վաւերական, իր աւուրքին, որ է մեր Տէրը Յիսուս Քրիստոս, Միածին Որդին Աստուծոյ իջաւ աշխարհ և որ ընտրեց Մարդիկ՝ անոնց վստահելու համար իր Եկեղեցին:

ութը Հայրապետները, որոնք յաջորդեցին Առաքելոց մինչև 270թ. ապրեցան իրենց Հաւատքը ծածկօրէն՝ ահին պատճառով Հեթանոսութեան, որ տակաւին կը մնար իշխող Հայաստանի մէջ: Ճիշտ է, որ Հայաստան դեռևս պաշտօնապէս չէր յայտարարած քրիստոնէական իր նոր կրօնքը, բայց այս ութ Հայրապետները չի դադրեցան ըլլալ յաջորդները առաքելներուն, և ասիկայ փոխանցման շրջանի մը մէջ՝ ի հեճուկս իրենց կեանքին:

Պէտք է, ըստ ինծի, վերատեսուիթեան ենթարկել անուանացանկը Քրիստոսի յաջորդներուն՝ քրիստոնեայ Հայաստանին համար:

Առաջին առաջարկ-լուծում: Թիւ 1՝ Ս. Թաղէոս, Թիւ 2՝ Ս. Բարթողոմէոս, ապա՝ 3-էն 10՝ ութը Հայրապետները, Ջաքարիա, Ջեմենտոս, Ադրնբրսեհ, Մուշէ, Շահէն, Շաւարշ, Ղևորդիոս, Մեհրուծան, ապա՝ Թիւ 11՝ Գրիգոր Լուսաւորիչ, ապա այսպէս մնացեալը:

Կ.Կոլտայ Պատրիարք Տ. Մաղաքիա Արքայ. Օրմանեան, իր «Ազգապատում» աշխատանքին մէջ այսպէս կը դասաւորէ՝ առանց զանոնք թուարկելու, առաջին հիմնադիրք ու լուսաւորիչք Հայաստանի եկեղեցիին:

Երկրորդ առաջարկ-լուծում: Մեր նախնիք մեզի փոխանցած են երկրորդ լուծում մը, զոր Սարկաւազներ յայտնեն Պատարագի ընթացքին. «Առաջնորդացն մերոց, և առաջին լուսաւորչաց՝ Սրբոց Թաղէոսի և Բարթողոմէոսի առաքելոց, և Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին...»: Որ մեզի կու տայ՝ Թիւ 1՝ Թաղէոս, Թիւ 2՝ Բարթողոմէոս, Թիւ 3՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ... Մեր ներկայ Կա-

Թողիկոսը, Հայրապետը կամ Եպիսկոպոսապետը կը դառնայ 134-րդը՝ առաքելական յաջորդականութեամբ:

Օրմանեան, իր «Աղգապատում» աշխատանքին մէջ (էջ 44) մեզի կը ներկայացնէ ազգագրական անուանացանկը Կաթողիկոսաց՝ քննադատելով ժամանակակից պատմաբանները, ըսելով «Նոյն պատմագիրներ առաքելութեան կէտը ամենայն պնդութեամբ կը պաշտպանեն, և Գրիգոր Թաղէոսի և Բարթողոմէոսի յաջորդ կը հռչակեն, ինչ որ պիտի չկրնային ընել, եթէ առաքեալներէն մինչև Գրիգոր՝ Հայ քրիստոնէութիւնը զոյութիւն ունեցած և Հայոց աթոռը շարունակած չըլլար, և այս բառական է մեզի անոնց ներքին համոզումը յայտնելու»:

Ես կը խորհիմ, որ այս ուղղումը, այս յիշուած վերհպումն անհրաժեշտ է եթէ կ'ուզենք պահել եկեղեցին ուղիին վրայ առաքելական յաջորդականութեան:

Այստեղէն մեկնելով, երկրորդ կենսական հարցում մը կը տրուի՝

**Ո՞վ է վաւերական Ցաջորդն
երկու առաքելոց հիմնադիրք
Հայաստանեայց Եկեղեցոյ Քրիստոսի**

Առանց իսկ նուազագոյն վարանումի, ես ձեզի կըսեմ, անիկայ Ամենայն Հայոց Հայրապետն է: Ան միայն կրնայ ըլլալ վաւերական յաջորդն Առաքեալներուն, որոնք Հայաստան ուղարկուեցան Սուրբ Հոգիի առաջնորդութեամբ, ըստ Տիրոջ խոստումին (Մատթ. ԻԸ-19): Եւ Քրիստոս ԻնՔը, տարածելու համար իր Խօսքը Հայաստանի մէջ, չուրջ երեք հարիւր տարիներու վերիվայրումներէ ետք, եկաւ այցելելու երկիրը Նոյի, իր նախահօր,

Արարատեան դաշտին մէջ, այնտեղ կառուցելու համար իր Եկեղեցին:

Այս վայրին մէջ, Քրիստոս ստորագրեց նոր ուխտ մը իր Հայ ժողովուրդին հետ, կառուցումովը տաճարին Սուրբ Էջմիածնի, ուր Ան հաստատեց զաթոնն առաքեալներու յաջորդներուն:

Ո՞վ կրնայ ունենալ Հոգևոր իշխանութիւնը Քրիստոսէ ստացուած

Պարզ է, Հոգևոր իշխանութիւնը, որպէս ժառանգ Քրիստոսէ ստացուած, անկիւս Կաթողիկոսն է, որ կը բազմի զահին վրայ առաքելոց Սուրբ Թադէոսի և Սուրբ Բարթողոմէոսի, և Սուրբ Գրիգոր Լուսաորջի: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը և միայն ինքը, կրնայ ուստի սրբազանել, իր ստացած իշխանութեամբ, անձ մը կամ խումբ մ'անձերու: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն է այսպէս միակ ժառանգորդը ուղիղ և վաւերական առաքելական յաջորդականութեամբ՝ Հոգևոր իշխանութեան, երկրի վրայ:

Սրբազասունը է՞ աւետարանական

«Եւ ես ինքզինքս կը նուիրարեւեմ անոնց համար, որպէսզի անոնք ալ նուիրագործուին հչմարտութեամբ» (Յովհ. Ժէ-19): Ս. Պօղոս առաքեալ կրտէ. «Եթէ մէկը ապականէ Աստուծոյ տաճարը՝ Աստուած ալ զինք պիտի ապականէ, որովհետեւ սուրբ է Աստուծոյ տաճարը՝ որ դուք էք» (Ա. Կորնթ. Գ-17): Յիսուս յա-

ճախ կը խօսէր սրբութեան մասին, ան կը յառաջանար իր մտքերուն մէջ և կը բաղդատէր սրբութիւնն իր Երկնաւոր Հօր հետ: Մարդ պէտք է նմանի Հօր:

Մարդուն սրբադասումը ոչ մէկ ներհականութիւն ունի անտարանական ոգիին հետ: Անիկա մաս կը կաղմէ առօրեայ կեանքին առաքելահիմն Եկեղեցիին մը վաւերական, որ ունի իրաւունք սրբադասելու անձեր, որոնք իրենց մարտիրոսութեամբ նախընտրեցին յաւիտենականը քան ժամանակաւորն այս աշխարհի:

Սրբադասումը վանականներու մենաչնորհն է

Իրաւամբ, առաջին սրբադասուած նահատակներն ու վկաներն էին առաքեալներ և հոգևորականներ, Գ և Ե դարերու ընթացքին, Եկեղեցւոյ մէջ Մէկ և Ընդհանրական: Բայց թագաւորութեան ամենաբարձր կարգի իշխանաւորներ արիութեամբ խոստովանած էին իրենց Հաւատքը, տառապանաց առջև, նաև մահուան: Եկեղեցին անոնց ևս վերապահեց հրապարակային մեծարանք:

Սրբադասումը Հոռոմէական Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ

Բոլոր Առաքելական Եկեղեցիները, Ընդհանրական և ճշմարիտ կը նմանին նուազ կամ առաւել, քանզի անոնք հիմնուեցան Գ դարուն, Աւետարանական նոյն սկզբունքներու վրայ՝ Միու-

թեան մէջ Քրիստոսով: Անոնք կ'ընդունին որոշումներն առաջին երեք Տիեզերական ժողովներուն. Եկեղեցիներն ունին նուիրապետական կարգ և իրաքանչիւրն ունի իր Հոգևոր Պետր. միևնոյն Պատարագը՝ նոյն անձին կողմէ դասաորոած, Սուրբ Քրիստոսով, ապա՝ հարստացած տարրեր մշակոյթներէ:

Պահելով հանդերձ իրաքանչիւր Եկեղեցիի յարայատկութիւնները, և կանխելու համար առաւել հեռացումը մէկը միւսէն քոյր Եկեղեցիներու, և աւելի ազատելու միութեան ընթացքը՝ էքիւմենիք ոգիով, պէտք է պահել որոշ չափով նմանութիւն՝ այն ինչ որ կը վերաբերի սրբազասման, ընդհանրապէս:

Պատմական ակնարկ

«Սկզբանէ, Եկեղեցին ձօնեց հասարակական ձև մը նախ մարտիրոսներուն, առաքելներուն, անձնաորութեանց յիշատակուած Նոր Կտակարանի մէջ, ապա քրիստոնեաներուն, որոնք դասանած էին Հատարը՝ ըլլայ բանիւ դասարաններու առջև կամ դահլիճներու, ըլլայ կեանքի մէջ ցուցարեւած իրենց վսեմ՝ գործով առաքինութեան:

Սկիզբէն ի վեր, եպիսկոպոսներ կը ստուգէին ժողովրդային վկայութիւնները՝ արձանագրելէ առաջ նոր անուն մը իրենց եկեղեցւոյ կանոնին մէջ: Այս անեջութեամբ իր իմաստուն աշխատանքին մէջ Բենուա ԺԳ կազմած է, ամբողջական ու մանրակրկիտ, տախտակ մը կանոններու, այսօր ի դօրու Եկեղեցւոյ մէջ, ահառաքիկ ակնարկ մ' այդ մասին՝

- Նուազագոյն 50 տարի, անձի վախճանումէն ետք, ժողովրդային մեծարանքը կ'որոշէ իրրև սուրբ:

- Խնդրագիր մը պէտք է ներկայացուի ըլլայ ընտանիքին կողմէ, ըլլայ Առաջնորդ Եպիսկոպոսին կողմէ, ըլլայ վանահօր կողմէ:

- «Ծիսաց Ժողովը»* կը ստանայ խնդրագիրը և անոր քննութիւնը կը սկսի:

- Որ Սպասաւորը կամ Սպասուհին Աստուծոյ յաճախած ըլլալու է բոլոր քրիստոնէական առաքինութիւնները՝ Հերոսական չափանիշով, և որ, աւելին՝

- Երկու հրաչքներ առ նուազն կատարուած պէտք է ըլլան իրենց միջնորդութեամբ. Ժողովը կ'եզրակացնէ երանելիութեան.

- Եթէ ան կը վերաբերի մարտիրոսութեան մը, դատավարութիւնը շատ աւելի արագ է, կը բաւէ Հաստատել, վաւերակնութեամբ, որ մահը տրուած է Աստուծոյ սպասաւորին «արհամարհանօք Հաւատքի Հանդէպ» և ինք մահն ընդունած էր կամովին իբրև այդ»:

*Ծիսաց Ժողով.- «Անոր գործունէութիւնը կը տարածուի երկու ասպարէզի մէջ՝ բաւականին տարբեր.

1 - Լատին Եկեղեցւոյ ծիսակատարութիւնը,

2 - Պատճառներն Երանութեան ու սրբադասման:

Պահակ ծիսակատարութեան,

Ներկայացուած պատճառներով երանութեան ու սրբադասման, ան կը քննէ թղթածրարները, զորս իրեն ներկայացուած են, կը դատէ արիութիւնն առաքինութեանց, կ'որոշէ արժէքը հրաշալի եղելութեանց, և վերջապէս կը յայտարարէ եթէ ընդունելի է կամ մերժելի՝ սկսելէ առաջ Աստուծոյ սպասաւորի մը փառաւորմանը: Ան նաև ստանձնած է՝ «մասունքներու պա-

շտամունքը» (Յօդուած «Սրբադասում» Կաթողիկոսութեան Համայնագիտարան» էջ 1100):

Ահաւասիկ սրբադասման գործընթացը Պապական Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ, զոր ձեզի այստեղ կը ներկայացնեմ որպէս օրինակ:

Սրբադասում

Գիտելիք -

ա) Սրբադասումը Հանդիսաւոր արաք մը է, որով քահանայապետը, վերջնական դատավճռով, կ'արձանագրէ սրբոց ցանկին մէջ՝ Աստուծոյ սպասաւոր մը, նախօրօք երանացած:

Երանութիւնը ժամանակաւոր որոշում մըն էր. ան կը յուսադրէր սրբադասումը, բայց առանց զայն երաշխաւորելու. անիկայ նոյնիսկ կրնար փոփոխութեան ենթարկուիլ: Սրբադասումը վերջնական դիրքորոշում մըն է և անփոփոխելի:

Ըստ գրեթէ միաձայնութեան աստուածաբաններու, անիկա կենդարկուի քահանայապետական անսխալականութեան:

Անըճրոնելի է, աստուածաբանականօրէն, որ սպապը կարողանայ որպէս սուրբ մեծարել մէկը, որ պիտի չվայելէ իսկապէս յաւիտենական փառքը:

բ) Գատավարութիւն -

Թիւ 1) Ոչ ոք կրնայ խնդրել սրբադասում Աստուծոյ սպասաւորի մը, եթէ ոչ միայն ապացոյցով անոր երանութեան, բացայայտ կամ համազօր:

(2 և 3...)

Թիւ 4) Երկու նոր հրաշքներ կը պահանջուին՝ անցնելու համար երանութենէն սրբադասում: Կը ներկայացնեն ուստի Սուրբ Հօր խնդրագիր մը...:

Թիւ 5) Եթէ պապն ընդունի դրապէս խնդրագիրը, կը ներկայացուին դատաւորներ «Ծիսական ժողովին» կողմէ՝ տեղւոյն վրայ կատարելու համար քննութիւն մը՝ ներկայացուած հրաշքներու հարցով: Թղթածրարը, Հոովմ ուղարկուած, կը դրուի ուսումնասիրութեան: Եթէ հաստատուի հետազօտութիւնը, հրաշքներու հարցապնդումը կը շարունակուի՝ երեք նիստերու ընթացքին «Ծիսական ժողովի» կողմէ՝ նախապարաստական, պատրաստական և, քահանայապետի ներկայութեան, ընդհանուր:

Թիւ 6) Ուրիշ նիստի մ'ընթացքին, պապի ներկայութեան, հարց կը տրուի, եթէ, տրուած ըլլալով հաւանութիւն հրաշքներու նկատմամբ, կարելի է դատաւարել ամենայն վստահութեամբ՝ հանդիսաւոր սրբադասման:

Հարցը կը քննուի երեք յաջորդական ժողովներով՝

ա) Գաղտնի ժողով ուր Կարդինալներ, իրենց հետ բերած վկայագիրներ երանելիին կեանքին վրայ...

բ) Հանրային ժողով, որուն կը մասնակցին, ոչ թէ միայն բոլոր Կարդինալներ, բայց նաև բոլոր եպիսկոպոսներ որոնք

Հոսով՝ կը գտնուին: Կը հրաւիրուին Դեսպանները Կաթողիկէ իշխանութեանց, ինչպէս նաեւ այլ անձնատրութիւններ:

դ) Երբորդ համաժողով առանց հանրութեան: Անիկայ կը բաղկանայ միայն Կարդինալներէ և եպիսկոպոսներէ: Պապը կը հարցնէ իրենց կարծիքը: Երբ Պապը կը համոզուի սրբադասութիւն, ան կը նշանակէ, այս վերջին նիստի աւարտին, թէ երբ անիկայ տեղի պիտի ունենայ:

դ) Տօնախմբութիւն - Արարողութիւնը տեղի կունենայ Հոսով՝ Սուրբ Պատրոսի մէջ: Վատիկանի «քաղիլիկան» լուստորուած է... և զարգարուած նոր սուրբի դրօշով:

Ժողովական բաստարան մը, հարցի ինդրարկուի անունով, խոնարհարար կը հայցէ Սուրբ Հօրմէն՝ արձանագրել երանելին՝ «ի թիւ սրբոց»:

Կերգուին սուրբերու նուիրեալ մաղթանքներ:

Ի վերջոյ, պապը կը յայտարարէ վերջնական վճիռը. «Յանուն Սուրբ և անբաժանելի Երրորդութեան... Մենք կը հրովարտակենք, որ երանելին (այս անուն) սուրբ է և զինքը կ'արձանագրենք սրբոց կարգին, սահմանադրելով, որ Ընդհանրական Եկեղեցին երկխղածութեամբ պիտի տօնախմբէ անոր յիշատակը ամէն տարի...»:

Ապա, պապը կը մատուցանէ պատարագ:

Սուրբ Պատարագին աւարտին, եպիսկոպոսք և հաւատացեալներ իրեն կը նուիրեն ազանիներ ու տատարակներ:

Մէս սուրբերուն նուիրուած - Երբ երանութիւնը սահմանափակ է (ան թոյլ կու տայ յարգել երանելին տուեալ աշխարհաշրջանի մէջ կամ կրօնական որոշ միաբանութենէ ներս), մինչ

սրբազասումը սուրբին կը հաստատէ յատուկ ծէս Ընդհանրական Եկեղեցիին մէջ:

Նշխարները սրբազասուած սուրբերուն պէտք է մեծարել: Բնական է սրբազասուած սուրբերուն ձօնել եկեղեցիներ և խորաններ:

Սրբազասուած սուրբերը կը ներկայացունին՝ լուսապսակաւոր պոլսով:

Եղբակացութիւն

«Երանութիւնը ժամանակաւոր արարք մըն է. պաշտուած սահմանափակ երկրամասէ ներս՝ քաղաքի մը մէջ, Թեմէ մը ներս, կրօնական կարգի մը մէջ:

«Սրբազասումը վերջնական արարք մըն է. անձը որպէս սուրբ պաշտուած՝ Ընդհանրական Եկեղեցւոյ մէջ»:

Այսպէս է, որ Հռովմէական Կաթողիկէ Եկեղեցին կը սահմանէ յայտարարումը՝ անձի մը սրբազասման նկատմամբ:

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ դիրքն երբեք սահմանուած չէր եղած որպէս կանոն՝ այն ինչ կը վերաբերի երանութեան և սրբազասման: Որովհետև, անձ մը, որ երանելի կը դառնար հանրութեան կողմէ՝ արդէն իսկ պաշտուած էր որպէս սուրբ մը: Իսկ սրբազասումը այդ անձին՝ կ'ըլլար աւելի ուշ:

Երանութիւնը կ'ըլլար հանրութեան կողմէ, մինչդեռ սրբազասումը կ'ըլլար Հայրապետի յայտարարութեամբ՝ արարողութեան մ'ընթացքին:

«Երանելիք» Մեր Շարականներու մէջ

Այս «Երանելի», անուանակոչումը կը գտնենք յաճախ Շարականներուն մէջ: Բանաստեղծը կը գործածէր այս տխրոսն իր գործերուն մէջ՝ բառ տեղական ժողովրդային փափաքին:

«Երանելի» տխրոսը դադրեցաւ ըլլալ պարզ որական անձական մը, և անիկայ դարձաւ հասկացողութիւն մը դէպի սրբութիւն, համեմատարար այդ անձի վարած կեանքին՝ իր մտքերուն մէջ, իր վարքին, մարտիրոսութեան և վկայաբերութեան հանդէպ Քրիստոսի, Աստուծոյ Որդիին:

Ուստի, ժողովուրդն էր, որ այդ «երանելի» տխրոսը կընծայէր անձին, Եկեղեցոյ բանաստեղծ Հայրերը դայն կարժէտութիւն քերթուածներու գծով, կ'երգուէին ամբողջ երկրէն ներս, և Հոգևոր վերին իշխանութիւնը դայն կը սրբադասէր՝ արարողութեան մ'ընթացքին կամ զինքը կ'արձանագրէր ուղղակի սուրբերու անուանացանկին մէջ:

Ոմանք, սուրբերու մէջէն, տեղական բնոյթ կրող յարգանքէն եկած՝ կը դառնային համազգային մակարդակի յարգանքի արժանիներ: Անոնց անունները կը յիշատակուին Սուրբ Պատարազի ընթացքին:

«Շարականները» կ'արտայատեն նաև վեհանձնութիւնը սուրբերուն և պատճառը: Ահա առիկ «ժամամուտը» Սուրբ Պատարազի՝ ձօնուած Վարդանանց. «...Իսկ երանելի նահատակքն զմոլութիւն անօրինացն խախտանցին և յաղթող գտան. քանզի որոց ստացեալ էր դաստուածային զօրութիւն...»: «Զաստուծային զօրութիւն» ուրիշ բան չէ, եթէ միայն սրբացում ի Վերուստ: Այսպէս էր, որ մեր ժողովուրդը, Աստուծոյ ժողովուրդը

կը հաւատար իր սուրբերուն: Ես կուղեմ հաւատալ, որ անձի մը սրբադասումը ուրիշ Անձի (Կաթողիկոսի) մը կողմէ՝ վարժութիւն չէր Հայաստանեայց Եկեղեցիէն ներս, բանդի ժողովուրդը դայն կը յուսար նախ Աստուծոյ միջամտութեան, քան թէ Մարդկայինին:

Սուրբերը «իբնց արեան հեղումով՝ ցոյց տուին մեզի ճանապարհը ի Քրիստոս՝ դուռն երկնային կեանքի»: Թափել իր արիւնը, նուիրել իր կեանքը Քրիստոսին՝ միշտ հզօր վկայութիւն մըն էր՝ անցնելու դէպի սրբադասում:

Սուրբ Ստեփանոսին ձօնուած Ծարականը, «Նահատակ բարի Քրիստոսի... Որ մտէր ի վերնատունն յախտենական խորհրդոյ»: «Վերնատունն» սուրբերու հաւաքն է» յախտենական խորհուրդի» մէջ, ուր անոնք կ'ապրին Աստուծոյ ներկայութեանը մէջ:

«Դու Սուրբ Ստեփանոս, որ կոչեցեր յառաքելական բարոյութեան...». «Կոչեցեր» սուրբ կոչում մըն էր Մարդուն ի ծառայութիւն Աստուծոյ:

Պապին կամ Կաթողիկոսին համար, նոյնիսկ օծեալ Անձը, կը ստանայ «Սուրբ Հայր» կամ «Հայր Սուրբ» տիտղոսն առօրեայ գործածութեան մէջ: Բայց, անոնք տակաւին սրբադասուած չեն՝ ստանալու համար մէկն այս տիտղոսներէն: Բայց, մենք կը հաւատանք, որ Մարդը կանչուած ու օծուած, կը մտնէ արդէն սրբութեան մէջ՝ ղնելով իր ամբողջ կեանքն Աստուծոյ ի ծառայութիւն՝ Անոր Եկեղեցիէն մէջ:

«(Ստեփանոս) Դու, որ եղեր արժանաւոր առնուլ ղպսակ, առաջին Վկայ վկայիցն, որով սուրբքն պսակին...». այս բանաստեղծութիւնը կ'ընդգծէ կրօնական սովորոյթ մը, ընդունուած բոլոր առաքելական Եկեղեցիներուն կողմէ, ըստ որուն կը ներ-

կայացուին բոլոր սրբազատուած սուրբերու զլուխը՝ պսակադրուած լուսեպսակով կամ թագով:

Սրբազատուածը **Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ**

Ա.-Երանութիւնն անձի մը կրնայ տրուիլ, ատանց հակաճատութեան, ժողովուրդի կողմէ: Վկայութիւնը ժողովրդային և տեղական, ևս դայն կը համարեն որպէս որոշում մ'երկնային՝ ընդունելու համար այդ անձը կամ խումբ մը որպէս երանելիներ:

Բ.-Երանութիւնն անձի մը կու գայ նաև սրտմտական վկայութիւններով՝ մեղի հասած մատենագրութեան համբով:

Գ.-Երանութիւնը՝ մարտիրոսացած վանականներու և հոգևորականներու՝ վկայելով իրենց քրիստոնէական Հաւատքին մէջ՝ իրենց ատարելութեան ընթացքին:

Դ.-Երանութիւնը՝ Տղայ Մարդոց և Կանանց՝ կորսնցուցած իրենց կեանքը «վասն Հայրենեաց և վասն Հաւատոց»:

Ե.-Երանութիւնը՝ խոնարհ անձանց, որոնք կ'ընծայարելին իրենց ամբողջ կեանքը ի նպատակ հոգևոր մատենագրութեան ծաղկման՝ տարածելու համար ճշմարտութիւնն Աստուածային Բանին: Հասարակաց կապը մեր Սուրբերուն, անիկայ մտաւոր Հարստութիւնն է, որ զիրենք կը յատկանշէ:

Սրբադասուճը՝ Աստուածային վարձատրութիւն

Պէտք է թեթևամտութեամբ առնել երանութիւնն անձի մը կամ խոսքի մը՝ մոռցուած մեր յաղթական Պատմութեան էջերուն մէջ: Որոշում մ'առնուած այս ուղղութեամբ կը կենդանացնէ կեանքը Հաւատացելոց և ինչպէս նաև՝ անտարբերներուն:

Երանութիւնն Աստուածային վարձատրութիւն մըն է, օրհնութիւն մ'երկիրքէն իջած Եկեղեցւոյ վրայ, ինչպէս մանանան անապատի: Հաւատացեալներ միշտ կը յուսան Աստուծոյ ներկայութիւնը իրենց հետ՝ Եկեղեցւոյ մէջ: Երանութիւնը միակ երկնային ուղիղ միջամտութիւնն է՝ Հաւատացեալ Հաւաքակալութեան մը մէջ, ինչպէս է Մերը:

Սրբադասման օրը, Հաւատացեալներ պիտի գտնեն այս ծէսը լքուած ԺԳ դարէն սկսեալ, տալով շունչ ժողովրդային խանդավառ հանդիսութեանց: Մայր Աթոռը պիտի հարստացնէ իր հեղինակութիւնը: Ան որ երանելեաց կարգը կը դասուի՝ կը ժառանգէ երկնային ուրախութիւն: Երանութիւնը սքանչանք մըն է քաղցր ու մշտնջենաւոր, որով ընտրեալներ ներհայեցողութեամբ կը հրճուին երկնային բնութիւնը: Երանելի ըլլալ, ասիկայ կը նշանակէ երանելեաց կարգը դասուիլ՝ հանդիսաւոր ձևով երանութեան: Երջանիկ դառնալ, յատկապէս, երկնային երջանկութիւնն ըմբոշխնելով:

Քաշխուճ

Պատասխանատուութեան և աշխատանքներու

Ա.- Ժողով Հայրապետական կամ Առաջին խումբ

Պատասխանատուներ՝

Ն.Ս. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց,

Ն.Ս. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Ա.Պ. Պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի

Ա.Պ. Պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ

Գերաշնորհ երկու եպիսկոպոսներ* Մայր Աթոռը ներկայացնող.

Գերաշնորհ մէկ եպիսկոպոս՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռը.

7 անձինք* Կը նշանակուին Կաթողիկոսներու կողմէ:

Բ.- Ժողով եպիսկոպոսաց կամ երկրորդ խումբ

Երկու յաթողիկոսները.

Երկու պատրիարքները.

Երեք եպիսկոպոսներ* աստուածաբան Մայր Աթոռի.

Երեք եպիսկոպոսներ աստուածաբան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ.

Մէկական եպիսկոպոս Պատրիարքական աթոռներէ.

Երեք աստուածաբան ու պատմաբան աշխարհականներ.

Մէկ յարգուած փաստաբան Հայաստանէն և մէկ ուրիշ մը Սփիւռքէն:

17 անձինք*: Եպիսկոպոսները կ'ընտրուին Եպիսկոպոսաց ժողովներու կողմէ: Բայց և այնպէս, այդ առթիւ, Մայր Աթոռ Ս.

էջմիածին գտնուող բոլոր եպիսկոպոսներ կրնան մասնակցիլ նիստերուն:

Գ.-Ժողով Միսագէտներու կամ Երրորդ խումբ

Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ Համայն դասը եպիսկոպոսաց կրնայ մասնակցիլ այս ժողովին, ինչպէս նաև տասնեակ մը վարդապետք ու քահանայք* տասնեակ Աաշխարհականներ կրնան նմանապէս մասնակցիլ, նախընտրելի է որ անոնք ըլլան աստուածաբաններ և մեր եկեղեցւոյ նախանձախնդիր Միսագէտներ:

Վարդապետք ու քահանայք, մասնակցիլ ցանկացողք, կ'ուզարկեն, Ամենայն Հայոց Հայրապետին ի Ս. Էջմիածին, խնդրագիր մը, մակագրուած իրենց առաջնորդին կողմէ: Իւրաքանչիւրը կը ստանայ հրաւեր մը Նորին Սրբութեան կողմէ՝ մասնակցելու նիստին:

Դ.- Ազգային ժողով կամ Զորրորդ խումբ

Ազգային ժողովը ընդհանուր ներկայացուցչական մարմինն է Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ, որ ամէն Հինգ տարին անգամ մը կը կազմուի, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հրամանագրով, Համաձայնութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի, տուեալ հարցի պարագային:

Այս ժողովն է, որ կը զումարուի նաև, ի Մայր Աթոռ, Նոր Կաթողիկոսի մը ընտրութեան համար:

Աշխատանքի զարգացման ընթացքը

Ննդրագիրը, ուղարկուած Եպիսկոպոսէ մը կամ միաբանութիւնէ մը կամ Համայնքէ, նախ կը Հասնի երրորդ խումբի սեղանին վրայ, Միսագէտներու ժողովին:

Նխտին օրը Կաթողիկոսը կ'որոշէ և դայն կը յանձնէ այս խումբի ատենապետին: Ան կը Հրատիրէ անդամներն այս խումբի Սուրբ Էջմիածին, նուազագոյնը վեց ամիսներ առաջ:

Ննդրագիրը պէտք է Սուրբ Էջմիածին Հասնի նիստերու բացումէն ամէնաուշր մէկ ամիս առաջ:

Այս ժողովը անդի կունենայ մէկ տարի առաջ՝ Ազգային ժողովի Հաւարէն:

Անոնց նիստերու աշխատանքային ստարտէն ետք, Թղթածրարը կը փոխանցուի Երկրորդ խումբի պատասխանատուներուն: Անոնք կը ստուգեն ճշգրտութիւնը Թղթածրարին՝ աշխատանքը Միսագէտներու ժողովի: Թղթածրարի ընդունման պարագային՝ Վեհափառ Հայրապետը կը ստորագրէ դայն առ ի վաւերացում: Անիկայ ուստի կ'ուղարկուի Ազգային Ժողովին: Բոլոր եպիսկոպոսներ և ընտրեալ ամէն անգամ Ազգային Ժողովոյ՝ իր Թեմէն ներս պէտք է ստանայ, Կաթողիկոսի Հրաւերին Հետ, արդիւնքը Թղթածրարին:

Թղթածրարն իր արդիւնքին Հետ կը Հասնի վերջապէս ի ձեռս բարձրագոյն պատասխանատուներուն եկեղեցոյ նուիրապետական կարգի: Այս ժողովը կազմուած է միայն եկեղեցականներէ, քանզի Հարցը կը վերաբերի Հայոց Եկեղեցոյ Հոգևոր կեանքին:

Այս ժողովը, 7 անձանց՝ երկու կաթողիկոսներով, նկատի կ'առնէ բոլոր արդիւնքներն աշխատանքներուն՝ խորհրդակցե-

լու համար և արձակելու վերջնական վճիռ: Երկու կաթողիկոսները, նաև երկու Պատրիարքները զայն կը ստորագրեն պատշաճօրէն:

Ամենայն Հայոց Հայրապետը կ'որոշէ և հանրութեան կը ներկայացնէ ի տեղեկութիւն (Սրբատառ Կոնդակով) վերջնական արդիւնքը, ինչպէս նաև թուականը Սրբադասման արարողութեան:

Դատավարութիւն

Ա.- Ոչ ոք կրնայ խնդրել Աստուծոյ ծառայի մը սրբադասումը, եթէ ոչ անցնելով դատավարութենէ մը երանութեան, բացայայտ ու համազօր:

Բ.- Անսխալականութիւնը անոր Հաւատքին մէջ՝ ի դիմաց չարին:

Գ.- Երկու վկայութիւններ հրաչքներու անհրաժեշտ են, որպէսզի ան անցնի երանութենէ սրբադասման:

Դ.- Վկայութիւններ զիտնականներու բժշկական մարմնի անհրաժեշտ են հաստատելու համար եղած հրաչքը:

Ե.- Խնդրագիր մը ուղարկուած է Նորին Սրբութեան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Թղթածրարը ուղարկուած է Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին:

Զ.- Թղթածրարը պիտի վստահուի Նորին Սրբութեան կողմէ «Չորս խումբերուն», որոնք կը կազմեն Հայրապետական ժողովը սրբադասման համար:

Ծիսակատարութիւն Երանութեան

Ա.- Եպիսկոպոսական Սուրբ Պատարագի մ'ընթացքին, կարճատև արարողութիւն մը բաւ է՝ հանդիսատարութիւնը շեշտելու համար, Հայրապետի յայտարարութեան հետ:

Բ.- Յայտարարութիւնը հետևեալն է՝

«Մենք (այս անուն) Եպիսկոպոսապետ և Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, Մայրազոյն Պատրիարք Համազգական Նախամեծար Աթոռոյ Արարատեան Առաքելական Մայր Եկեղեցոյ Սրբոյ Էջմիածնի, յաջորդն Առաքելոց Սուրբ Թադէոսի և Սուրբ Բարթողոմէոսի, և Գրիգորի մերոյ Լուսաւորչի, անուամբ Սուրբ և անբաժանելի Երրորդութեան... Մենք կը հաստատենք թէ (այս անուն) այսուհետև երանելի է»:

Գ.-Արարողութիւնն երանութեան տեղի կունենայ այսպէս՝

-Հայր Մեր...

-Շարական «Գոչենք առ ձեզ սուրբ նահատակք» էջ 417

-Ընթերցում Գրոց... Բ Տիմոթէոս Ա. 6-10

-Սաղմոս... «Ուրախ լերուք երկիրք և ցնծացեն հիմունք աշխարհի»:

-Ընթերցում Աւետարանի... Մատթ. Ե 1-10 կամ Ժ 16-20:

-Հայրապետական, պաշտօնական Յայտարարութիւնը (վերոյիշեալ).

-Սրկ. քարոզ... «Սուրբ խաչիւս...»:

-Կաթողիկոսը... «Պահպանիչ» և... կրկին յիշատակելով անունը Երանելիին:

Ծիսակատարութիւն Սրբադասման

Ա.- Կիրակի օր մը Հայրապետական Սուրբ Պատարագ պիտի մատուցուի: Այդ պէտք է ծանուցանուի Հանրութեան ամէն միջոցներով:

Բ.- Թափօրին, 12 եպիսկոպոսներ, զգեստաւորուած, կը շրջապատեն Կաթողիկոսը, իրենց ձեռքերուն խաչ ու զաւազան, նաև՝ սրբազան անօթներ:

Գ.- Դաս քահանայից (վանականներ ու քահանաներ) որ կառաջնորդեն թափօրը, ցոյց կուտան Հաւատացելոց մեծաչափ պատկերը անձին, որ պիտի սրբադասուի:

Դ.- Մայր Աթոռոյ դրօշը (խաչվառ), ինչպէս՝ Մեծի Տանն Կիլիկոյ, Դրօշները Հայաստանի 12 թեմերուն՝ կը բանան Հանդէսը՝ լուազոյնս արժէտրելու համար ընդունելութիւնը Սուրբին, որ պիտի մեծարուի Ընդհանրական Եկեղեցւոյ կողմէ:

Սուրբ Պատարագի կէսին, ըստ սովորութեան, Հանդիսաւոր արարողութիւն մը տեղի կունենայ՝ Մայր Տաճարի գլխաւոր Սեղանին վրայ: Իմ կարծիքով, այս տօնախմբութիւնը պէտք է մատուցուի միայն Սուրբ էջմիածին Տաճարին մէջ, կեդրոն Մեր Եկեղեցւոյ Մարտիրոսացման որպէս սկզբնավայր:

Եպիսկոպոս մը հանդիսաւոր կերպով կը բերէ Լոյսը, որ կը խորհրդանշէ սրբութիւնն ու իմաստութիւնը, Սուրբ Իջման Սեղանէն դէպի մայր Որան՝ վառելու համար մօմը կամ մօմերը, համաձայն սրբադասուողներու թուին: Միշտ շարականներու երկեցողութեամբ:

«Ուրախ լեր Սուրբ Եկեղեցի»:

Կաթողիկոսը կը ստանայ Լոյսը և կը վարէ զանօնը:

Սրկ.- «Եւ ևս խաղաղութեան»

Կաթողիկոսը «Սրհնութիւն և փառք Հօր»:

Երգչախումբը - Հոգեհանգիստ, վերջին անգամ ըլլալով, կ'երգէ՝ «Գթա Տէր Ի Հոգի» ըսել «Ընկայ Տէր ըզՀոգի» (այս անուն)...

Ընթերցում Աւետարանի-Եպիսկոպոս մը կամ Լուսարարապետը մայր Տաճարի կը հրաւիրուի կարգալու՝ Յովհ. ԺԳ 31-35 կամ ԺԵ 12-17

Կաթողիկոսը՝ Աղօթք (գրարար)

Ես կ'ողջունեմ քեզ (Զեզ), Զառակ երկրի Հայ ժողովրդի, Մարտիրոս (ներ) մեծարուած, Դուն (Դուք), որ չունեցար (չունեցաք) գերեզման մը երկրի վրայ, բայց որ գտաւ (գտաք)՝ առաջին մէջ, ջուրերու խորքը, քարայրներու մթութեան մէջ, ճանապարհը բարձրանալու երկինք, ուժը ամենազօր նայուածքին մէջ Աստուծոյ:

Ձեր արեամբ մկրտութիւնը աւազներուն մէջ Տէր էլ Զօրի, ձեզի շնորհեց ճանչնալ Յարութիւնը, ձեզի դնելով առաջին աստիճաններուն վրայ առաջնորդող ղէպի երկնային բնակութիւն:

Ուրեմն, Աշխարհի բնակչաց Սրտին մէջ, դուք հաստատեցիք Սուրբ կեցութիւն և սրբացուցիչ՝ մեղաւորացս համար:

Պիտի գայ օրը (և արդէն իսկ է), երբ քու (Ձեր) Սրբութիւնը, այլևս ճանչցուած, պիտի ընդունի օրինական սրբադասում, քեզի (Ձեզի) համար, որ արժանի է հաւատացելոց երախտազիտութեան, որոնք կ'ապրին քրիստոնէական Հաւատքի անկեղծութեան մէջ:

Մի մերժեր քու (Ձեր) նայուածքը մեզմէ. քանզի քու (Ձեր) նայուածքին մէջ ունինք խթանը ճշմարիտ ուղիին և նիզակը, որ մեզ արթուն կը պահէ, զազտնիքը մեր յաղթութեան:

Որպէսզի մենք շարունակենք ապրիլ առանց մեղաց և ճշմարտութեան մէջ՝ Աստուծոյ կամքին համաձայն այս աշխարհիս մէջ, ստանալու համար մեր բաժին ժառանգութեան՝ բոլոր Սուրբերուն հետ, յաւիտեանական հանգստեան յօթեանս արդարոց, զոր ճշմարիտ Աստուած Մեր տէրը Յիսուս Քրիստոս մեզի խոստացաւ:

Թող Սուրբն (այս անուն) ողջունէ մեզ:

(Հաւաքարար ընդ հաւատացելոց) *Թող անոր ողջոյնը ըլլայ բոլորիս վրայ:*

Այժմ, Ես, Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, դարձնելով աչքերս դէպի Սուրբ Երրորդութիւն, հայցելով անորմէ, իմ աղօթքը կը վերբերեմ:

Ողջոյն քեզ Տէր Աստուած Հարցն մերոց, Արարող երկնի և երկրի, Աղբիւր կենաց, Հայր բարեխնամ, Դատաւոր արդար, Հայր ամենակարող, ճառագայթէ մեր վրայ, այսօր: Թող քու նայուածքը Սուրբին (այս անուն) վրայ դառնայ Լոյս մեր մտքերուն մէջ, դառնայ Յոյս մեր սրտերուն մէջ, դառնայ Հաւատք մեր հողիներուն մէջ, և դառնայ Մէր մեր կեանքերուն մէջ:

(Հաւաքարար ընդ Հաւատացելոց) Աստուծոյ երկիրպազեացուք

Մեր կեանքը կապուեցաւ քոնին Հետ, ո՛վ Յիսուս Քրիստոս, Որդի Աստուծոյ, Հովուապետ բարի, Հովիւ քաջ:

Մենք վերածեցինք մեր հողը Հայրենեաց առաջին մտոր՝ Բեթղեհէմէ հտք, քու ծննդավայրը:

Մենք հերկեցինք մեր հողերը արեամբ հալածուածներու և մարտիրոսաց, մենք ժրաջանօրէն տաշեցինք մեր քարերը՝ քանդակելու համար սուրբ բառերը Կտակարանի: Մենք կանգնեցինք ըիւր եկեղեցիք՝ գմբէթները ղէպի երկինք, ինչպէս Առն Արարատ: Մենք զոհեցինք գառներ ու եղներ՝ անոնց մօրթը վերածելու համար մնազաղաթի, ուր քու շունչը Սուրբ պիտի յաւերժական դառնայ անհոգնարեկօրէն մեր կեանքներուն մէջ ինչպէս Գրոց մէջ:

Մենք յայտարարեցինք Աստուածաշունչն որպէս մեր Հայրը, և քու Եկեղեցին որպէս մեր Մայրը: Մենք խստունեցինք քու հաւատքը մեր մօրթի գոյնին հետ, դայն վերածելով այսպէս անբաժանելի մեր էութենէն:

Մենք պիտի պահենք մեր բաժինը այդ Ուխտի, մենք անջնջելի պիտի պահենք այնտեղ ստորադրութիւնը:

Մենք կը հայցենք, Հովիւ քաջազուն, ընդունիլ բարեխօսութիւնը քու Սուրբին (այս անուն), որպէս նոր ժառանգորդ Ի դաս Սրբոց յարքայութեանդ երկնի:

Տուր մեզ զխաղաղութիւն քո

(Հաւաքարար ընդ Հաւատացելոց) Աստուծոյ երկիրապաղես-
ցուք

Փառք քեզի, Հոգիդ Սուրբ Աստուծոյ, որ այժմ կը հսկէ մար-
մնին վրայ Հայ ժողովուրդի տարտղնուած աշխարհի չորս ծա-
ղերուն, և տուր նոր կեանք մեր դարաւոր հոգին Հայրենի և աղ-
զին, Յարութեան շունչով, երկրի մէջ ինչպէս արտերկրի:

Էջ այս սուրբ խորանին վրայ, որ քեզի անծանօթ չէ: Գու ես
աղբիւր հրաշալի՝ ի փոփոխումն հոգևորս, որ «կը վերածէ ձկ-
նորսներն առաքեալներու և հովիւները՝ մարգարէներու»: Գուն
կու զաս այստեղ սրբագործելու մարտիրոսը, ինչպէս նման (այս
անուն):

Ներհոսէ միտքն իմաստութեան և քաջութեան հոգիին մէջ
մեր զաւակաց: Կարողանան հասնիլ ապագայի մը, որ երազն է
մեր ազգին, ժառանգը մեր պատմութեան, կտակը մեր մարտի-
րոսաց, իրաւունքը մեր ցեղին, հարկն Աստուածային արդարու-
թեան և ազատութիւնը նախախնամական ժողովուրդի մը, որ
տարապեցաւ իր Հաւատքին համար:

Օրհնէ որդիները քու ժողովուրդի, ներկայ այս սրբազա-
ման արարողութեան, և փառաւորեսցի Սուրբ Երրորդութիւնն,
այժմ և միշտ, յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:

(Աղօթք հետևողութեամբ Գարեգին Ա Կաթողիկոսի մտքե-
րուն):

ԵՐԳՋԱԽՈՒՐԸ.-

Ա. չարական (էջ 432) «Յաղթող նահատակն Քրիստոսի որ
բաջութեամբ մարտեան ընդ թշնամւոյն, և գրոնութիւն լուծին
դտանջանաց. զի դանտանեյի զվէրսն ի յանձն առին»:

Բ. չարական (էջ 61) «Նահատակ բարի Քրիստոսի, ևղեր սյ-
սօր ի միջի մերում. և մաեր ի վերնատունն խորհրդոյ յախտնա-
կանի»:

Ընթերցում՝ Թուղթ Պօղոս Առաքեալի...

Աւետարան... «Ոչ է զիս արժանի...»

Սրկ. քարոզ՝ «Վստան Հայրապետին մերոյ...»

Կաթողիկոսը՝ (Յայտարարութիւն)

?

Ս. էջմիածնի օրհներգ... «էջմիածինն ի Հօրէ»

Եւ դանգակները չին դադրիր զօղանջնէ:

քարոզ՝ Հայրապետական

Եւ սպա՝ «Հայ Մեր» Սուրբ Պատարագը կը շարունակուի:

Վերջ

Խնդրագիր առ Հայրեպատին Հայոց՝

Ներկայացուած Տ.Տարօն Եպիսկոպոս ճէրէճեանէ
Եպիսկոպոս Հայաստանայց Առաքելական Ս. Եկեղեցոյ
Միաբան Մայր Աթոռոյ Սրբոյ էջմիածնի

1915թ. ցեղասպանութեան նախընթաց օրը սկսաւ շրջան
մը մարտիրոսութեան քրիստոնէայ Հայ ժողովուրդի համար:

Հոգևորականներ, ազնուականք ու մտաւորականներ աքսորուեցան և ջարդուեցան Թուրքիոյ ամէնէն անհիւրընկալ վայրերու մէջ: Ոմանք այն տեղերէն վերադարձան, անոնցմէ մեծամասնութիւնը կոտորուեցաւ, բայց անոնք երբեք չուրացան ոչ իրենց քրիստոնէական Հաւատքը և ոչ ալ իրենց Հայութիւնը:

Ոմանք կը սպասեն տակաւին սրբազասուիլ Եկեղեցոյ կողմէ: Անուանացանկը այս «Երանելիներու» երկար է:

Անձ մը, ի միջի այլոց, գրաւած է միշտ ուշադրութիւնս ու յարգանքս, իր մտաւորականի մեծութեան մէջ, ես կը տեսնեմ իր մէջ՝ մարտիրոս մը Հաւատքի, Ի. դարու: Այդ անձն է Բանաստեղծ Բժիշկ Ռուբէն Զիլինկիրեան, ծանօթ Սևակ անունով:

Կենսագրական գծեր Ռուբէն Սևակի

Ան ծնած է Սիլիվրի (արևմտեան Թուրքիա), 15 Փետրուար 1885թ.: Ան նախ ուսանած է տեղւոյն Ասքանազեան դպրոցը, ապա, Պարտիզակի երկրորդական վարժարանը և Կ. Պոլսոյ Պէրպէրեան գոլէճը:

1905թ. Ռուբէն Սևակ թողուց Կ.Պոլիսը մեկնելու Լոզան, ուր ուսանեցաւ և աշխատեցաւ տասը տարիներ:

1908թ. ան արձակուրդով կը վերադառնայ ուստի Կ.Պոլիս: Իր մասին կ'ըսեն. «Մ՞ով է այս շնորհալի տղան, տաղանդատր»:

1914թ. Ռուբէն Սևակ, իր տիկնոջ հետ, կը հաստատուի Կ. Պոլիս:

Ցեղասպանութեան նախընթացն էր:

Մտաւորական վկայութիւններ Ռուբէն Սևակի

Ռուբէն Զարդարեանէ. «Գնահատանքներս այն սքանչելի ոճին սրով դուք կը գրէք «Բժիշկի էջերը». ան մակարդակ կու տայ արդարև մեծ գրականութեան մը... Թրթոուն քերթուածներ, և ուսուցողական մեթոտով»:

Հեղինակը. «Ամէնուն Տարեցոյցը»-ի հեղինական բողոքատական ընծայում մը կ'ընէր Չիլիսկիրեանի անձին նկատմամբ. «Աթէնա իմաստութեան շիթը դրաւ անոր ուղեղին մէջ, էսկիւրսոյ՝ բժշկական խորհուրդը, և Հերմէս ալ կայծր պերճախօսութեան»:

Քաղուած մտքեր անոր գործէն

«Անոր ո՞նք: Իրը իսկապէս կատարեալ միութեան մէջ է անոր հոգիին հետ»:

«Գուն, հրաշքն ես, երազն ես, սէրն ես...»:

Քաղուած իր «Բժշկին գիրք»-ը գործէն. «Ապրիլ, անիկայ յաղթել է... Մնողք, սորվեցուցէք ձեր զաւակներուն, որ իրենց մէջ ունին աստուած մը ննջող... Դժբաղդութիւն անոր, որ, անկրններուն մէջ խաւարի՝ կը փճացնէ, կ'աղաւաղէ, կը թունաւորէ գործիքները կեանքի»:

Ցանկ վկայութիւններու

օգտագործուած մատենագիտական գրականութեան

- ա. «էջ մը արտորական յուշերէս» Նոյեմբեր 1918, «Հայաստանի Կոչնակ»-էն, Յունուար 1922թ. թիւ ԻԲ
Հեղինակ՝ Յովհան Վարդապետ Կարապետեան
Հրատարակուած «Հայ Կոչնակի» մէջ, 1922թ.
Վերատպուած՝ Ապրիլ 1975թ.
«Սեակի անմահ յիշատակին»:
- բ. «Հայոց Գողգոթան 1915», գրուած 1920թ.
Հեղինակ՝ Գրիգորիս վարդապետ Պալարեան,
Տպագրուած՝ Պէյրութ 1977թ.
- գ. «Չանդըրըէն վերյիշումներ» Միքայէլ Շամտանճեանի (էջ 113-էն121) «Յուշարձան»-էն: Տպ. Արգուման Կ.Պոլիս 1919թ.
- դ. «Յիշատակ Ռուբէն Սեակի վերջին օրերէն»
Հեղինակ՝ Տօքթ. Վահան Ալթունեան
«Հայ Բուժակ» 1920թ. Մարտ-Ապրիլ

և. «Ամէնուն Տարեցոյցը» Թէոզիկ 1922թ.

Հեղինակ՝ Փիլիպանդ Բէչեան.

դ. «Անցորդի տպաւորութիւնները» Նիւ Եորք 1924թ.

Հեղինակ՝ Տօրթ. Ա. Ջարեանդ.

է. «Երգ» Թերթ պատկերազարդ շարաթաթերթ,

Գ տարի, նոր շրջան, թիւ 2, Ծարաթ 23 Նոյր. 1918թ.

ը. «Ամէնուն տարեցոյցը» 1959թ.

Հեղինակ՝ Կարօ Գէւորգեան.

թ. «Հայոց նոր վկաներ»

Հեղինակ՝ Հրաչեայ Աճառեան.

ժ. «Նայիրի» ամսաթերթ, Պէյրութ:

ժա. «Ռուբէն Սևակ և փրցուելիք ուղեղներ» «Հարցազրոյց» 3.

Ջիլինկիրեանի հետ («Նայիրի» ամսաթերթ):

Վկայութիւններ և հրաչքներ

Հոգեհորհ Տ. Յովհան Վարդապետ Կարապետեան կը վկայի, և կը պատմէ.

«Չանդրըր քաղաքին մէջ կար մարդ մը, Իսմայիլ անուն, ծանօթ որպէս անուրէն: Քաղաքական խմբակցութիւնը ջարդարար ժրթիհատ» անոր վրայ գտաւ հաւատարիմ գործակից մը:

Հիւանդ աղջիկն Իսմայիլի խնամուեցաւ Ռուբէն Սևակի կողմէ՝ իր արքայութեան շրջանին: Օր մը, երբ Ռուբէն Սևակ Հիւանդանոց կ'երթար դայն խնամելու, հայրը զինքը կը բանտարկէ՝ ատիպելով անոր ընդունիլ մահճետականութիւնը:

Իսմայէլ կ'ըսէ Բժշկին. «*Ես կ'ուզեմ կեանքդ փրկել, քանզի քեզ կը սիրեմ: Ընդունիր «Հակ Դինը» մշմարիտ հաւատքը, եթէ ոչ՝ հաւատա ըսածիս, կտոր կտոր պիտի ըլլաս դուն»:*

Իր ընկերները արքայի մտածեցին փախուստի տալ քաղաքէն: Առ նուազն, մէկ հիմնական համաձայնութիւն կար կէտի մը վրայ. «Ամէն պարագայի, անոնք հաւատափոխ պիտի չըլլալին քրիստոնէական հաւատքէն»:

«Նու՛մբը, միաձոյլ, իրարու միացած հոգիներով և ինքնակամ՝ գտաւ բնականաբար երթալ գտնելու իր ներշնչումը եկեղեցոյ մէջ, որ միշտ խորհրդանշած է ազգային միութիւնն ու զազափարականն ինքնորոշութեան»:

Այդ քաղաքին մէջ, կար փոքր Հայկական եկեղեցի մը, որ դարձաւ «մեկտեղման կիրակնօրեայ վայր անոնց համար, որոնք անայլայլ կը մնային մարտիրոսութեան հանդէպ»: Ներկաներուն զիմաց՝ եկած կիրակնօրեայ պատարագին, «Տօքթօր Ռուբէն Սևակ հոն էր, արժանավայելօրէն: «*Ես կը զգայի, որ ան, այդ իսկ պահուն, խօսնակ էր Արիութեան և Հաւատքի մեր ցեղի»:* Անոր նայուածքը թոյզն չափով իսկ չէր արտայայտեր նշոյլը վախի:

Երբ վարագոյրը, երկրորդ անգամ բացուեցաւ, և որ սարկաւազը յայտարարեց. «Երկիւղիւ և հաւատով յառաջ մատիք, և սրբութեամբ հաղորդեցարուք» Ռուբէն Սևակ առաջինն եղաւ հաղորդուողներէն:

«Ան, որ Սևակ, կը մնար ինչպէս յաղթահառակ կայսրի, գոր-
փայտահասաներ կը պատրաստուէին տասպայիկ, բայց, ան,
յողոցող, կը նայէր շիտակ դէպի ասպազան, որովհետեւ իր ար-
ժաններուն խորքը, մաքուր ակունքներէ ջրուած, իրեն կու տար
փտահասաններ վերածողկման: Այսպէս է, որ Ռուբէն Սևակ եր-
բեր չվախցաւ իր դահիճներէն: Անոնք կրնային իր մարմինը
կործանել, բայց անոր հոգին, հակառակ ամէն ինչի, պիտի կո-
չէր երդումներ՝ տակաւին հնչող հայերու ականջներուն մէջ»:

13 օգոստոս 1915թ., կրկին Յովհան Վարդապետն է, որ կը
վկայէ. «Դէպի Այաշ-Չանկրրէն Գաղատիա մեկնումի կը պատ-
րաստուէին, երբ Սևակ իրմէ կը խնդրէ Աստուածաշունչ մա-
տեան մը: «Անահաթեան ծարաւի իր հոգին կը փափաքէր աս-
տուածային ճշմարտութեանց յայտն մէջ թեաճել»:

Ճանապարհին, այն տեղը որ կը կոչուի «Թեքէ Պունու»,
արտօրեայներ կենթարկուին ջարդի: Պեան անոնց տեղեկացուց,
որ գրուոր հրահանգ տրուած է՝ ջարդելու դանտը-թրքերէնով.
«բախնենդա ֆերման վար»: Այդ օրը հինգ ընկերներ մեր
խումբէն սպաննուեցան մեր առջև, ձորի մէջ: Նոյն օրը, ոստի-
կան մը քաջածանօթ «քեմրգ քըրան» ոսկոր ջարդող անուն
ներքև, հեռախօսեց Տունեյին բսերով. «Թհրա՛ւթ վուզու պու-
տու՛ւ մը» - «վհրոր գործագրուեցա՞ւ»: Ծածկեալ բառերով,
անվկայ կը վերաբերէր, անկասկած, Ռուբէն Սևակին:

Նման թերթի մը մագաղաթեայ, հազիւ փրկուած բոցերէն,
կը մնայ նմանաբժէքը՝ Պատմութեան էջի մը փրկութեան, Հայր
Յովհան վերապրեցաւ՝ վկայելու համար Տօքթ. Ռուբէն Սևակի
աննշութեամբ:

Հայ Յովհանի վկայութիւնը, Սևակ մարտիրոսի հերոսու-
թեան հարցով, կ'ուրուագծէ մէկ կողմէն վայրագութիւնը ցե-

դասպանութեան, որ իր նմանը չի կրկնու իր մարդկային Պատմութեան մէջ, և միւս կողմէն, անայայելի տոկունութիւնը Սևակի հանդէպ նախնեաց Հաւատքին, որ եղաւ, որ ան մերժեց փրկութիւնն իր կեանքի, հանգիստ կեանք և ազատութեան ամէն խոստում: Արթնամիտ ու հզօր իր Հաւատքին մէջ, ան ընտրեց մահը, որ «կ'երգէր ու արդէն զովասանէր Փրկութիւնն իր ազգին»:

Միքայէլ Շամտանձեան, անոր ընկերն արտօրի, կը վկայէ. «...Այն տեսակ խօսք մը կը տարածուէր արտօրականներու մէջ, թէ մահամետականութիւն ընդունողը ազատ պիտի արձակուէր»: Սևակ «աշխատեցաւ, համողելու համար տկար հողիները, որ մահը մահամետականացումէն աւելի աղէկ է.. Երբում ընել տուաւ... թէ Հաւատարիմ պիտի մնան իրենց Լոյս-Հաւատքին»:

Հոգեչնորհ Տ. Յովհան վարդապետ կը վկայէ կրկին. «Հակառակ Իթթիհատի հայաջինջ քաղաքականութեան... երկուքս ալ անխախտ կը պահէինք Հաւատքը Հայ ապագայի լուսադարձումին... Կը մնար նոր արչալոյսը ողջունել նոր կենսունակութեամբ»:

Ռուբէն Սևակ կ'ըսէ Հայր Յովհանին. «Հայր Սուրբ, ինձի այնպէս կը թուի, թէ մահը հեռու չէ բնաւ մեզմէ»:

Թշուառականները մեզ պիտի սպաննեն: Բայց մենք պիտի չի մեռնինք. քանզի մեր գաղափարականները մինչև վերջը պիտի ապրին: («Եւ բանք իմ ոչ անցնն») Աւետարան): «Կարելի չէ ջնջել այն ոգին, որ մղեց մեզ Ամերիկայի կամ Զուիցերիոյ հանգիստէն հրաժարելով դալ ու օգնել մեր սիրեցեալ Ազգին: Ես կը

Հաստատման, թե՛ անմահութիւնն է ծրարուած գոհարներ ծառայութեան մէջ»:

«...յատկանշական էր Սեակի մշտապես կորովին... մահ կամ կեանք, որչաճ էինք Հաստատութիւն մեզ մեր կոչման»:

Կր վկայէ Հայր Յովհանն, «Արարական կեանքը փորձարար մըն էր արժանիքներու... Տառապանքով նախադրուած այս եզրադրակցութիւնները տաճարներ էին միմիջարութեան, որ Հաստատ, յոյս և սէր կը բացաճատէին յուսանանդ...»:

«Ես ստաջարկ մը ունիմ ընելիք», կ'ըսէ Ռուբէն Սեակ Հայր Յովհաննին, հանկարծակի մտնելով անոր սենեակը. «Կր լսեմ, թէ Պապատոյց կողմերը իսլամացած են կարգ մը Հայեր: Ձե՛մ ուզեր, որ մեր ընկերներէն որեւէ մէկը այդպիսի ակարացում ունենայ սպառազայ Հասանական ճնշումներու առջեւ, ստափ կը թելադրեմ, որ դուն իբր հոգևորական՝ կանչես Հոս գանուողները և երգում ստնես իւրաքանչիւրէն, թէ Հաստատ պիտի պահենք բրիտանիական Հաստարներ»:

Տօքթ. Վահան Ալթունեան կր վկայէ՝ խնդրանքի մը երկաթուղիական ընթացքին Ռուբէն Սեակի հետ. «Վահան, ինչ որ ես բեղի կ'ըսեմ երբեք դայն մի մտնար, պահէ յոս սո բոս յիշողութեանդ մէջ, որպէսզի միպես ճշմարտութիւնը»:

Այս արարութեան մէջ, սպիտակ «Ձե՛ք Ռեյքսը Արապանի պաշտօնի ինքնաշարժի անտարարար գառապարտուած էր հիանալիական պատճառով, զինքը գործաններու համար ինձի հրախրելին: Ես բրի ինչ որ կրնայի ընել՝ զմերն սպասելու համար ստոյգ մահէն: Ան փրկուեցաւ»:

Անոր հայրը, ինձի յայտնելու համար իր երախտագիտու թիւնը, սակարկեց անոր ամուսնութիւնը Ռուբէն Սևակի հետ փրկելու համար վերջինիս կեանքը, ըսելով. «Ասիկայ մեծ մեղ է, որ քեզի նման գեղեցիկ տղայ մը մնայ «Կէսփուր» անհատատ այսինքն՝ քրիստոնեայ:

Ռուբէն Սևակ մերժեց բացարձակօրէն ամէն տարրեր տե սակի սակարկութիւն, զոր իրեն եղած է՝ իր քրիստոնէական հաւատքը ուրանալու համար և վերստին ամուսնանալու անոյ աղջկան հետ հրաշքով առողջացած:

«Գալով Չանկըրի թուրքերուն՝ քիչ առ քիչ սկսած էին Սևակը աստուածացնել՝ այնքան շատցած էին հրաշքները», կը վկայէ Վահան Այթունեան:

Տօքթ. Զարեանդ կը վկայէ. «Հինգ դինուած աւաղակներ, Այաշի ճամբուն վրայ, փորձեցին մերկացնել Ռուբէն Սևակը և իր ընկերները: Ան ընդդիմացաւ, մինչ Վարուժան, իմաստուն և ստոյիկեան, հնազանդեցաւ առանց դիմադրելու: Հինգ ընկերներ ենթարկուեցան տանջանքի, մերկ՝ սպաննուեցան վայրագութեամբ մը՝ անբացատրելի մարդկային խղճմտանքին»:

«Հասսան, կառուպանը կ'ըսէ. «Պէյ (Հաճի Ալի էֆենտի), եթէ կուզէք ձեզի ցոյց պիտի տամ տեղը, ուր սպաննուեցան՝ Այաշ տարուող հինգ հայերը»:

«Զորն օձապտոյտ էր, կաճանի եզրին, կար ուռնի մը դարար ու յատուկ, կարծես եթէ անոր արմատները կը սնանէին այդ մարտիրոսներու սրտէն»:

Հայր Յովհան դարձեալ կը վկայէ. «Ռճիրին գիշերը երկրաշարժի ցնցում մը զգացուեցաւ և յաջորդ օրը զրոյց լսեցինք. թէ

«*բոյս էր իջեր» նահատակներուն վրայ: Աստուածային ցասումի և օրհնութեան այս կրկնակ նշանները պահ մը խուճապի մատնեցին Չանկրրրի մոլեռանդ խալամները»:*

Հայր Յովհան Կարապետեան, արսորի ընկերը և վկայ Ռուրէն Սեակի, «*ցասումով լեցուած՝ եղած մարդկային անարգարութեան պիտաց, կը բանաձեռն իր իղձը, ինչպէս ես՝ այսօր. «Ե՛րբ արդեօք կարելի պիտի ըլլայ նահատակներուն - Սեակ ու Վարուժան - նուիրական նշխարները փոխադրել Հայաստան ու անոնց վրայ կանգնել տաճար մը ուրիշ մշտատեօրէն՝ ճառագայթեն սպն լուսաւոր սկզբունքները, որոնց համար իրենք զոհուեցան»:*

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին պէտք է պահէ համախմբողի իր պատկէշն՝ իր արժանատի գաւակներու, մահացած թէ կենդանի, անոնց նահատակութեան շնորհիւ է, որ Հայաստան միշտ պիտի գոյատևէ:

Բրիտանի Եկեղեցին հիմնուած է «*Արրոց թափած արեան վրայ»:*

Ռատի, ի միջի այլոց, ինչպէս Կոմիտաս Վարդապետ, մէկ ու կէս միլիոն նահատակները՝ զոհ ցեղասպանութեան, կամ Սարգսրապատի Նահատակները, Ռուրէն Սեակ Զիլինկիրեան կը զատորոշուի իր ժամանակակիցներէն,

ա- Իր յարումովն արժէքներուն նախնեաց՝ ցեղին, կրօնքին ու հասարկին,

բ- Անտարանական սկզբունքներուն ընտանեկան դադարփարի հասկացողութեան մէջ՝ տան սրբութիւնն ու հաւատարմութիւնն իր կնիջ հանդէպ.

զ- Իր պարկեշտութեամբ՝ գործին մէջ որպէս բժիշկ Հանդէպ
Հիւանդաց, առանց ցեղի կամ կրօնի խտրութեան,

դ- Իր Համամարդկային մտածումներով բանաստեղծ գրողի,
որ կը փնտրէր փոխել պատկէրը խաթարուած մարդկութեան,

ե- Իր օրինակելի Հայրենասիրութեամբ,

զ- Իր քաջարի նախընտրութեամբ մահուան քան իսլամաց-
ման՝ ներկայացուած որպէս գրաւական փրկելու իր խնկ կեան-
քը:

է- Իր հրաշագործ միջամտութեամբ Հիւանդ աղջնակին
վրայ՝ անբժշկելի նկատուած,

ը- Երկու հրաչքներն՝ իր մարտիրոսութեան պահուն, երկն-
քի որոտումն ու վայրի լուսաւորումը,

թ- Վկայութեամբ թուրք բնակիչներու, որոնք, ահարե-
կուած Աստուծոյ ցասումէն, կըսէին. «Իսկապէս, այս մարդը
սուրբ մըն էր»,

ժ- Վերջապէս, ըստ վկայութեան իր բանտի ընկերներուն,
աքսորական, որ ան մահն ընդունեց առանց նուազագոյն ըն-
կրկումի և վախը՝ իր դահիճներուն առջև:

Խնդրագիր

Վեհափառ Տէր,

Որդիորսը կը խնդրեն **Զերդ Սրբութեանն, թէ** այն օրը երբ Հայաստանեայց Եկեղեցին վերականգնէ Սրբազատման կանոն ա՛ծելու նկատի ունենայիք այս խնդրագիր-աշխատութիւնը, գոր կը ներկայացնեն հաստատով և միայն ի շահ մեր մարտիրոս Եկեղեցւոյ և ի միմեարութիւն հաստատացելոց:

Մատչիմք ի համրոյր **Զերդ Ս. Աջոյն**
Առաքելատխոյ

Տարօն Եպիսկոպոս **ՃԼԸԼՃԵԱՆ**

Ցանկ նվաթոց

Նախարան	7
Ներածական	9
Քանի մը պատճառներն են Նախարանը	10
Իմացութիւն սրբադասման	10
Առաքելական յաջորդականութիւն	12
Սրբադասումը Հոռոմ. Եկեղեցւոյ մէջ	18
«Երանելիք» մեր շարականներուն մէջ	25
Սրբադասումը Հայոց Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ	27
Բաշխում աշխատանքի	29
Դատաւարութիւն	32
Ծիսակատարութիւն երանութեան	33
Ծիսակատարութիւն սրբադասման	34
Կենսագրական գծեր Ռուբէն Սևակի	40
Խնդրագիր Վեհափառին	51

